

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ ТА ДИНАМІКИ РОЗВИТКУ ДОМОГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ З МЕТОЮ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ ЩОДО ЇХ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ

STATISTICAL ANALYSIS OF THE STATE AND DYNAMICS OF HOUSEHOLDS DEVELOPMENT IN UKRAINE TO IMPROVE MAKING UP MANAGEMENT DECISIONS AND THEIR STATE SUPPORT

УДК 314.68: 338.242.4

Ціщик Р.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри аудиту, ревізії та контролю
Тернопільський національний
економічний університет

У статті розглянуто основні показники, які характеризують розвиток домогосподарств. Проаналізовано тенденції, динаміку та проблеми функціонування домогосподарств України. Запропоновано заходи, які сприятимуть удосконаленню прийняття управлінських рішень для підтримки вітчизняних домогосподарств.

Ключові слова: домогосподарство, сукупні ресурси, сукупні доходи, сукупні витрати, соціально-економічний розвиток, соціальна інфраструктура.

В статье рассмотрены основные показатели, характеризующие развитие домохозяйств. Проанализированы тенденции, динамика и проблемы функционирования домохозяйств Украины. Предложены меры принятия, способствующие совершенствованию

принятия управленческих решений для поддержки отечественных домохозяйств

Ключевые слова: домохозяйство, совокупные ресурсы, совокупные доходы, совокупные расходы, социально-экономическое развитие, социальная инфраструктура.

The article considers the main indicators characterizing the development of households. The trends, dynamics and problems of households functioning in Ukraine are analyzed. The measures that will contribute to improve making up management decisions aimed at the support of domestic households are suggested.

Key words: household, total resources, total revenues, total expenses, socio-economic development, social infrastructure.

Постановка проблеми. Зміна соціально-економічної ситуації в Україні зумовила трансформацію моделей поведінки домогосподарств, їх природу і функції як економічного суб'єкта. Ринкові перетворення сформували нові вимоги до держави щодо забезпечення підтримки домогосподарств, викликали гостру необхідність реформування структури інституційного середовища для забезпечення їх життєдіяльності. У зв'язку із цим актуалізується питання аналізу стану і динаміки розвитку домогосподарств та наукового обґрунтування управлінських рішень щодо забезпечення сталого розвитку домогосподарств України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У закордонній та вітчизняній науковій літературі на дослідженнях окремих аспектів функціонування домогосподарств зосереджували свою увагу такі вчені-економісти як: А. Біттер, К. Базилевич, С. Барсукова, І. Боднар, Є. Болотіна, І. Бочан, З. Васильченко, О. Ватаманюк, В. Геєць, В. Жеребін, Т. Кізима, А. Колот, Е. Лібанова М. Литвак, В. Мандибура, Н. Манохіна, А. Олейник, С. Панчишин, В. Радаєв, А. Ревенко, А. Романов, М. Савлук, А. Сурінов, С. Тютюнникова, Н. Федірко, К. Чабану та інші. Проте, незважаючи на теоретичну і практичну цінність напрацювань зазначених науковців, можна констатувати, що проблематика забезпечення збалансованого розвитку домогосподарств та їх державної підтримки дотепер залишається малодослідженою.

Постановка завдання. Метою статті є статистичний аналіз стану вітчизняних домогосподарств, виявлення тенденцій та проблем їх розви-

тку, пошук ефективних управлінських рішень для розв'язання існуючих проблем.

Виклад основного матеріалу дослідження. Домогосподарство як суб'єкт національної економіки функціонує на ринках праці, споживчих благ, фінансовому ринку та в інших сферах економіки, його господарська поведінка та виконувані функції сприяють формуванню виробничого та економічного потенціалу, визначають темпи економічного зростання в країні. Проте у сучасних умовах для стабільного соціально-економічного розвитку домогосподарств необхідне державне втручання, спрямоване на забезпечення сприятливих умов для отримання ними необхідних ресурсів, доходів та соціальних благ [1, с. 8]. При цьому важливим є пошук та прийняття ефективних управлінських рішень для забезпечення збалансованого розвитку домогосподарств. Варто зазначити, що своєчасність та правильність таких рішень, дієвість інституційного інструментарію, у першу чергу, залежить від ґрунтового дослідження стану домогосподарств, вивчення тенденцій, динаміки та проблем їх функціонування.

Згідно з останніми статистичними даними, кількість домогосподарств України у 2015 році становила 15 074 тис., з них 67% міських домогосподарств, а третина – сільські домогосподарства. У 2015 році домогосподарство в Україні у середньому 2,59 особи. Домогосподарства, у які входять чотири і більше осіб, як і у попередні роки, характерні для сільської місцевості (2,7 особи проти 2,5 у містах) [2].

Дані вибіркового обстеження умов життя домогосподарств упродовж 2010–2015 років свідчать

Таблиця 1

Структура грошових доходів і сукупних ресурсів домогосподарств України у 2010–2015 роки

Показники	Роки					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015 (9 міс.)
Сукупні ресурси в середньому за місяць у розрахунку на одне господарство, грн	3 481,0	3 853,9	4 144,5	4 470,5	4 563,3	5 063,7
Структура сукупних ресурсів домогосподарств, %						
Грошові доходи	89,1	88,9	91,0	90,8	91,2	90,0
оплата праці	47,6	48,9	50,8	50,6	48,8	47,3
доходи від підприємницької діяльності	6,1	4,6	4,1	4,1	5,2	5,5
доходи від продажу с/г продукції	3,4	3,1	2,8	2,8	3,2	3,7
пенсії, стипендії, соціальні допомоги, надані готівкою	25,8	25,5	27,1	27,1	27,0	25,7
грошова допомога від родичів, інших осіб та інші грошові доходи	6,2	6,8	6,2	6,2	7,0	7,8
Вартість спожитої продукції, отриманої з особистого господарства та від самозаго-тівель	5,0	4,8	3,8	3,9	4,6	4,9
Пільги та субсидії безготівкові на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії, палива	0,6	0,6	0,6	0,4	0,4	0,6
Пільги безготівкові на оплату санаторно-курортних путівок, на купівлю ліків, лікування, зубопротезування тощо, на оплату послуг зв'язку, транспорту	0,5	0,5	0,5	0,5	0,4	0,4
Інші надходження	4,8	5,2	4,1	4,4	3,4	2,2

Примітка: наведено на основі даних Державної служби статистики України

Таблиця 2

Структура сукупних витрат домогосподарств України у 2010–2015 роки

Показник	Роки					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015 (9 міс.)
Сукупні витрати в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн.	3 073,3	3 458,0	3 592,1	3 820,3	4 048,9	4 781,6
Структура сукупних витрат домогосподарств, %						
Споживчі сукупні витрати	89,9	90,1	90,8	90,2	91,6	92,7
продукти харчування та безалкогольні напої	51,6	51,3	50,1	50,1	51,9	53,8
алкогольні напої, тютюнові вироби	3,4	3,4	3,5	3,5	3,4	3,3
непродовольчі товари та послуги	34,9	35,4	37,2	36,6	36,3	21,0
в тому числі:						
одяг і взуття	6,0	5,7	6,1	5,9	6,0	5,5
житло, вода, електроенергія, газ та інші види палива	9,2	9,6	9,9	9,5	9,4	10,3
предмети домашнього вжитку, побутова техніка та поточне утримання житла	2,3	2,2	2,3	2,3	2,3	1,9
охорона здоров'я	3,2	3,2	3,4	3,4	3,6	3,9
транспорт	3,7	4,0	4,3	4,3	4,3	3,9
зв'язок	2,7	2,6	2,8	2,8	2,8	2,4
відпочинок і культура	1,8	1,9	2,0	2,1	1,8	1,6
освіта	1,3	1,3	1,3	1,2	1,1	1,2
ресторани і готелі	2,4	2,5	2,5	2,5	2,3	2,1
різні товари і послуги	2,3	2,4	2,6	2,6	2,7	2,8
Неспоживчі сукупні витрати	10,1	9,9	9,2	9,8	8,4	7,3
Оплата житла, комунальних продуктів та послуг	7,6	8,0	8,3	8,0	8,1	8,9

Примітка: наведено на основі даних Державної служби статистики України

про збільшення сукупних ресурсів домогосподарств (див. табл. 1). У 2014 році порівняно з 2010 роком середньомісячні сукупні ресурси домогосподарства збільшились майже у 2 рази і становили 4 563,3 грн. За 9 місяців 2015 року порівняно з тим самим періодом 2014 року сукупні ресурси домогосподарств збільшились на 13% (з 14 492,4 до 5 076,3 грн/міс.), у містах на 12%, у селах – на 15%. Відповідно ресурси одного члена домогосподарства становили у середньому 2 400, 24 41 та 2 322 грн. Основними факторами зростання сукупних ресурсів домогосподарств були: підвищення оплати праці та пенсій; надання адресної соціальної допомоги; доходи від підприємницької діяльності [2].

Збільшення сукупних ресурсів домогосподарств відповідно вплинуло і на їх середньомісячні сукупні витрати та сприяло певному скороченню диференціації населення за рівнем добробуту.

Так, починаючи з 2010 року, витрати домогосподарств зростають (див. табл. 2).

Сукупні витрати в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство у 2014 році становили 4 048, 9 грн, що в 1,5 раза більше, ніж у 2010 році. Витрати одного члена домогосподарства в середньому становили 2 266 грн на місяць, а порівняно з 2014 роком ці витрати зросли на 22% [2]. Тенденції позитивних змін у структурі зростання сукупних ресурсів та сукупних витрат домогосподарств за останнє десятиріччя чітко можна відслідкувати на рис. 1.

У загальній структурі сукупних споживчих витрат (90–93% у 2010–2015 роках) переважали витрати на продукти харчування та безалкогольні напої. Витрати на непродовольчі товари та послуги, особливо на одяг та взуття, зв'язок, відпочинок, культуру та освіту, предмети домашнього вжитку знизились. Частка неспоживчих сукупних

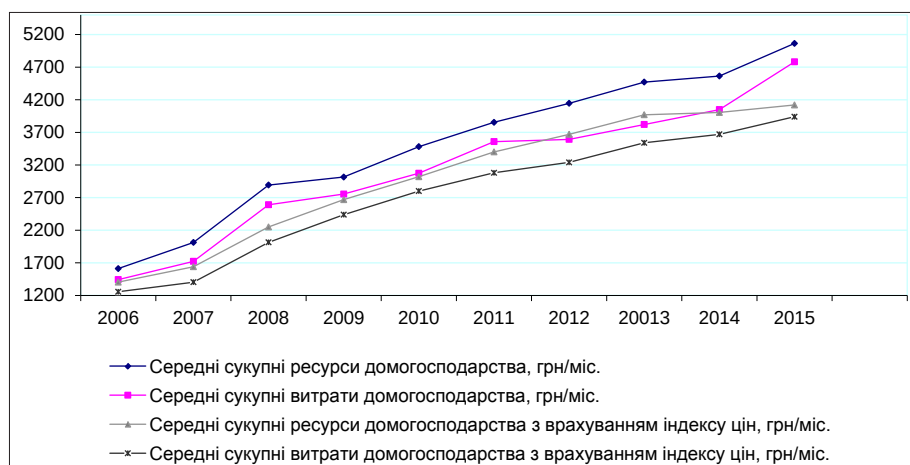

Рис. 1. Динаміка сукупних ресурсів та сукупних витрат домогосподарств у 2006–2015 роки

Примітка: сформовано автором на основі даних Державної служби статистики України

Таблиця 3

Споживання домогосподарствами продуктів харчування у 2010–2015 роках

Споживання домогосподарствами продуктів харчування*	Роки					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015 (9 міс.)
м'ясо і м'ясопродукти, кг	5,1	5,1	5,0	5,1	4,9	4,4
молоко і молочні продукти, кг	19,2	19,1	19,6	20,3	20,3	19,7
яйця, шт.	20	20	20	20	20	20
риба і рибопродукти, кг	1,8	1,7	1,7	1,8	1,6	1,2
цукор, кг	3,0	3,2	3,1	3,0	3,0	2,9
олія та інші рослинні жири, кг	1,8	1,8	1,8	1,7	1,7	1,6
картопля, кг	7,7	7,9	7,8	7,1	6,9	5,7
овочі та баштанні, кг	9,5	9,9	10,1	9,4	9,0	9,3
фрукти, ягоди, горіхи, виноград, кг	3,7	3,7	3,7	4,1	3,7	3,4
хліб і хлібні продукти, кг	9,3	9,2	9,1	9,0	9,0	7,7

*у середньому за місяць у розрахунку на одну особу (у перерахунку в первинний продукт).

Примітка: наведено на основі даних Державної служби статистики України

витрат також знизилася і становила у 2014 році 7,3%, тоді як у 2010 – 10,1% [2].

Протягом 2010–2015 років відбулося скорочення споживання домогосподарствами майже усіх основних продуктів харчування (див. табл. 3). Особливо вагомо зменшилося споживання риби та рибопродуктів, фруктів, ягід, горіхів і винограду та м'яса, м'ясопродуктів [2].

За даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств у 2015 році земельні ділянки у своєму користуванні мали 55% домогосподарств, у містах – 35%, на селі – майже всі домогосподарства. У сільській місцевості більше половини домогосподарств користувалися земельними ділянками площею до 1 гектара, чверть – від 1 до 5 гектарів, 12% домогосподарств – 5–10 гектарів. Близько 5% сільських домогосподарств мало більше 10 гектарів землі [2].

Статистичні дані засвідчили, що переважна більшість домогосподарств України має окреме житло – окрему квартиру або індивідуальний будинок (див. табл. 4). Дев'ять з кожних десяти домогосподарств у 2015 році проживали у власній оселі. На селі майже всі домогосподарства мали власне житло, у містах – 95%. Слід зауважити, що житлова площа майже половини вітчизняних домогосподарств у середньому по країні нижча санітарної норми (13,7 м² на одну особу), дана проблема є більшою у великих містах (46%) [2].

Характерним явищем є наявність у домогосподарств значної кількості зношеного житла. Житло кожного четвертого домогосподарства збудоване до 1960 р., у містах – кожного п'ятого, у селах – кожного третього. Житловий фонд 68% домогосподарств був створений у 60-х–80-х роках (71% – міських домогосподарств та 61% – сільських).

Таблиця 4

Характеристика житла домогосподарств України у 2010–2015 роках

Розподіл домогосподарств за:	Роки					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
типом житла, %						
окрема квартира	47,4	48,3	48,1	48,4	48,7	46,7
комунальна квартира	0,6	0,5	0,3	0,5	0,6	0,6
індивідуальний будинок	45,3	45,3	45,6	45,6	45,6	47,4
частина індивідуального будинку	4,0	3,4	3,4	2,9	2,3	2,1
гуртожиток	2,7	2,5	2,6	2,6	2,8	3,2
кількістю кімнат у житлі, %						
одна кімната	14,4	14,2	14,3	13,5	14,1	13,3
дві кімнати	36,8	35,0	35,4	35,9	33,8	34,3
три кімнати	33,0	35,5	34,7	35,0	35,7	35,4
чотири і більше кімнат	15,8	15,3	15,6	15,6	16,4	17,0
житлової площі на одну особу, %						
до 7,5 м ²	9,9	9,1	9,3	8,8	9,6	9,2
7,5–9,0 м ²	6,4	6,4	7,0	6,4	5,9	6,3
9,1–13,65 м ²	25,5	25,5	24,2	23,8	23,4	23,5
понад 13,65 м ²	58,2	59,0	59,5	61,0	61,1	60,0

Примітка: сформовано автором на основі [2; 3, с. 35–36]

Таблиця 5

Облаштування житла домогосподарств України у 2010–2015 роках

Домогосподарства (%), у житлі яких наявні:	2010	2011	2012	2013	2014	2015
центральне опалення	41,4	41,6	39,0	38,6	38,9	37,2
індивідуальна система опалення	37,3	37,8	40,1	40,9	42,1	45,0
водопровід	71,9	73,8	74,3	76,2	77,8	78,5
каналізація	70,8	72,4	73,1	75,0	77,3	77,6
гаряче водопостачання	32,8	32,5	31,6	32,1	35,3	38,1
газова колонка	15,0	15,7	17,0	16,5	16,2	16,3
централізоване газопостачання	74,4	75,2	75,9	75,8	78,7	79,3
балонний газ	15,7	15,2	13,8	14,0	12,1	11,0
електроплита підлогова	4,7	4,9	4,8	5,4	4,4	5,4
ванна або душ	66,3	68,0	69,1	71,2	73,6	74,0
телефон	51,8	49,8	48,1	43,0	40,0	37,2

Примітка: наведено на основі даних Державної служби статистики України

Відносно нове житло, збудоване у 1991 році та пізніше, наявне лише у 8% домогосподарств [2].

Слід зазначити деяке покращення забезпеченості домогосподарств окремими товарами тривалого користування. Помітною є тенденція до збільшення частки наявних у домогосподарствах пирососів, холодильників, пральних машин, автомобілів. Найбільше, за останні роки, зростає кількість мобільних телефонів, телевізорів, холодильників, що пояснюється збільшенням доходів домогосподарств [2].

Проте, незважаючи на позитивні зрушення у забезпеченні домашніх господарств житлом і земельними ділянками, товарами довготривалого користування та деяким зростанням доходів, рівень прибутково-майнового потенціалу домогосподарств для забезпечення їх сталого розвитку є недостатнім, а особливо у сільській місцевості.

Проаналізувати розвиток вітчизняних домогосподарств можна, дослідивши статистичні дані щодо облаштування їх житла (див. табл. 5).

У 2015 році центральним опаленням обладнані помешкання 38% домогосподарств, а індивідуальною системою опалення – 45%. Централізованим газопостачанням користується 79% домогосподарств, лише 11% – балонним газом. Газову колонку мають 16% домогосподарств, гаряче водопостачання – третина домогосподарств. Водопроводом і каналізацією обладнані помешкання 79 і 78% домогосподарств відповідно. І хоча впродовж 2010–2015 років частка домогосподарств, житло яких обладнано ван-

ною (душом), водопроводом, каналізацією, централізованим газопостачанням, індивідуальною системою опалення, телефоном, гарячим водопостачанням, постійно збільшується, проблема комфортності умов проживання залишається дуже гострою, зокрема, у сільській місцевості.

Про рівень розвитку домогосподарств України можна зробити висновки, проаналізувавши дані проведених у 2010–2015 роках Державною службою статистики України опитувань домогосподарств щодо рівня задоволеності своїми житловими умовами (див. табл. 6).

Підсумки статистичного дослідження засвідчили, що трохи більше половини домогосподарств в цілому задоволені своїми житловими умовами, що на 2% більше, ніж у попередньому році. У великих містах, як і у 2014 році, такі відповіді дало 57% домогосподарств, у малих – 51% (у 2014 році – 49%), на селі кількість таких домогосподарств (41%) залишилася на рівні попереднього року [2].

Важливим індикатором, який відображає рівень розвитку домогосподарств України, є освітній рівень осіб, які входять до складу домогосподарств. Згідно офіційних даних Державної служби статистики України за 2010–2015 роки простежуються позитивні тенденції щодо освітнього рівня громадян (див. табл. 7).

Проведене дослідження показало, що у 2015 році повна вища освіта була у чверті населення у віці 22 роки і старші (великі міста – у третини, у малих – 23%, на селі – 12%). Базову вищу освіту мало 1,4% населення у віці 21 рік і старші,

Таблиця 6

Рівень задоволеності домогосподарств України житловими умовами у 2010–2015 роках

Частка домогосподарств (%), які своїми житловими умовами	Роки					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
дуже незадоволені	5,1	4,1	4,1	3,6	3,5	3,0
незадоволені	13,9	13,3	13,1	12,3	11,8	10,7
не дуже задоволені	33,1	33,7	33,1	33,6	30,9	30,7
задоволені	46,0	47,2	48,1	48,7	51,8	53,7
дуже задоволені	1,9	1,7	1,6	1,8	2,0	1,9

Примітка: сформовано автором на основі даних Державної служби статистики України

Таблиця 7

Рівень освіти населення України у 2010–2015 роках

Частка населення (%) у віці 14–35 років з рівнем освіти	2010	2011	2012	2013	2014	2015
повна вища	22,2	23,3	25,4	26,9	21,6	23,0
базова вища	3,5	3,6	3,4	3,5	1,2	1,4
неповна вища	14,5	14,4	14,6	14,1	17,9	18,1
повна загальна середня	42,5	42,3	40,0	18,7	18,9	18,7
базова загальна середня	11,7	14,5	15,2	21,8	19,2	18,0
початкова загальна середня	5,3	1,6	1,1	10,8	10,0	9,1
не мають початкової загальної та неписьменні	0,3	0,3	0,3	4,0	5,9	6,5

Примітка: наведено на основі даних Державної служби статистики України

Оцінка доступності домогосподарствам України медичної допомоги, придбання ліків та медичного приладдя у 2010–2015 роках

Домогосподарства (%), члени яких	Роки					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
упродовж року потребували медичної допомоги, придбання ліків	97,3	97,5	97,4	97,6	98,1	98,3
упродовж року не змогли отримати медичну допомогу, придбати ліки та медичне приладдя	14,9	22,6	16,7	22,2	20,6	20,9
при потребі не змогли:						
придбати ліки	11,1	19,0	13,6	17,9	18,2	18,9
придбати медичне приладдя	1,1	2,7	1,8	3,2	3,3	3,5
відвідати лікаря	6,7	9,7	8,0	11,4	11,8	12,1
відвідати стоматолога	4,5	5,6	5,0	7,1	8,0	8,3
зробити протезування	3,5	4,5	3,9	4,9	5,3	5,6
провести медичні обстеження	5,7	9,9	7,2	11,1	13,2	13,5
отримати лікувальні процедури	3,2	5,7	4,1	5,8	5,9	6,2
отримати лікування у стаціонарі	3,0	9,7	3,8	10,7	11,1	11,7

Примітка: сформовано автором на основі даних Державної служби статистики України

неповну вищу – 21% у віці 20 років і старші. Професійно-технічна освіта була у 22%, а повна загальна середня освіта у 21% осіб у віці 18 років і старші, 12% осіб у віці 16 років і старші мали базову загальну середню або початкову загальну освіту [2].

Теоретичні узагальнення, проведені на основі досліджень зарубіжних та вітчизняних вчених, дозволяють зробити висновок, що важливим фактором, який визначає рівень розвитку домогосподарств та сприяє їх повноцінному функціонуванню є соціальна інфраструктура [4, с. 31; 5, с.220].

У цій сфері за даними опитування, проведеного Державною службою статистики України негативним явищем залишається недоступність медичних послуг (див. табл. 8). Частка домогосподарств, які повідомили про випадки неможливості отримання медичної допомоги у 2015 році, становила 22,2% загальної кількості домогосподарств, що на 7,3% більше, ніж у 2010 році. Серед основних причин недоступності окремих видів медичної допомоги переважна більшість домогосподарств вказує занадто високу вартість ліків, медичних товарів, послуг закладів охорони здоров'я. Залишаються проблеми з доступністю послуг лікарів – у трьох з семи домогосподарств хворі не мали можливості відвідати лікаря. Майже всі домогосподарства вказують, що вимушена відмова від належного лікування спричинена занадто високою його вартістю [2].

Аналіз даних модульного опитування домогосподарств щодо доступності окремих благ та послуг дозволяє зробити висновок про поширення серед домогосподарств випадків позбавлення можливостей забезпечення не тільки мінімально необхідних фізіологічних потреб, а й потреб, пов'язаних з розвитком особистості та створення

належного рівня комфортності життя. Більше ніж половина домогосподарств у селах потерпали від відсутності закладів, які надають побутові послуги, 40% – незабезпеченості населеного пункту послугами швидкої медичної допомоги, 26% – відсутності поблизу житла медичної установ, 23% – відсутності регулярного щоденного транспортного сполучення з іншим населеним пунктом із більш розвинутою інфраструктурою та 14% – відсутності поблизу житла об'єктів роздрібною торгівлі, 5% – через відсутність дошкільних закладів біля помешкань [2].

Висновки з проведеного дослідження. Проведені статистичні оцінки за обраними показниками, сприяли виявленню певних проблем, які свідчать про загальну інституційну незбалансованість національної економічної системи, що, закономірно, обмежує здатність домогосподарств до довгострокової економічної поведінки, породжує стрибки їх споживчих переваг і очікувань, що порушують макроекономічні пропорції. Вирішення даних проблем можливе лише на державному рівні та вимагає прийняття ефективних управлінських рішень, зокрема, у таких сферах: оплати праці, субсидювання, соціального страхування, оподаткування, кредитування, освіти, охорони здоров'я тощо.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Мельник А. Сектор домогосподарств у сучасній економічній системі: теоретичні та емпіричні аспекти / А. Мельник, Н. Ціщик // Вісник ТНЕУ– 2008. – № 3. – С. 7–21.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua>.
3. Соціально-демографічні характеристики домо-

господарств України у 2015 році : статистичний збірник / за ред. І. Осипов. – К. : Інформаційно-аналітичне агентство, 2015. – 84 с.

4. Болотіна Є. Домогосподарство в умовах інституціоналізації перехідної економіки України / Є. Болотіна // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. – 2009. – № 2(16). – С. 30–36.

5. Соціальний розвиток України: сучасні трансформації та перспективи : [монографія] / Т. Заяць, В. Куценко. – Черкаси : Брама – Україна, 2006. – 620 с.

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ НАУКОВО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В НАУКОВИХ УСТАНОВАХ АГРАРНОЇ СФЕРИ

INNOVATIVE POTENTIAL AS THE ASSESSMENT OF THE EFFECTIVENESS OF RESEARCH AND INNOVATION ACTIVITIES IN SCIENTIFIC INSTITUTIONS OF AGRARIAN SPHERE

У статті розглянуто поняття інноваційного потенціалу щодо інтелектуального продукту як результату наукового процесу в наукових установах аграрної сфери. Сформульовано поняття інноваційного потенціалу інтелектуального продукту. Розглянуто поняття інноваційного потенціалу залежно від рівня структурованості економічної системи. Сформовано критерії оцінювання інноваційного потенціалу інтелектуального продукту як інтегральний показник, що включає оцінку продукту за такими аспектами науково-інноваційного процесу – інформаційним, правовим та економічним.

Ключові слова: інноваційний потенціал, інноваційна діяльність, критерії оцінювання, науково-інноваційний процес, наукова розробка.

В статті рассмотрено понятие инновационного потенциала относительно интеллектуального продукта как результата научного процесса в научных учреждениях аграрной сферы. Сформулировано понятие инновационного потенциала интеллектуального продукта. Рассмотрено понятие инновационного потенциала в зависимости

от уровня структурированности экономической системы. Сформированы критерии оценки инновационного потенциала интеллектуального продукта как интегральный показатель, включающий оценку продукта по таким аспектам научно-инновационного процесса – информационным, правовым и экономическим.

Ключевые слова: инновационный потенциал, инновационная деятельность, критерии оценки, научно-инновационный процесс, научная разработка

The article considers the concept of innovative potential in relation to intellectual products as a result of the scientific process in the institutions of the agrarian sector. Formulated the concept of innovative potential of intellectual products. Considers the concept of innovative capacity, depending on the level of structure of the economic system. Formed criteria of estimation of innovative potential of intellectual products as an integral index, which includes assessment of the product with such aspects of the innovation process – information, legal and economic.

Key words: innovative potential, innovative activity, evaluation criteria, scientific innovation, scientific development.

УДК 303.82

Чекамова О.І.

науковий співробітник
Інститут рису
Національної академії
аграрних наук України

Постановка проблеми. Перехід до нової економічної системи, що відповідає сучасним науково-технічним, технологічним умовам і перспективам світової цивілізації, можливий лише за умови оволодіння інноваційним шляхом розвитку. В аграрній сфері питання інноваційного розвитку тим більш актуальне, тому що в Україні аграрний сектор має значний експортний потенціал, крім того, важливим є питання підтримання в країні продовольчої безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями дослідження інноваційної діяльності займалися такі науковці, як В.П. Александрова, Г.О. Андрощук, А.В. Гриньов, В.М. Геєць, С.А. Володін, О.І. Дацій, М.В. Зубець, С.М. Ілляшенко, Л.І. Курило, Ю.О. Лупенко, М.Й. Малік, Р.А. Фатхутдінов, Л.І. Федулова, І.М. Рєпіна, О.І. Олексюк, Н.С. Краснокутська, О.В. Крисаль-

ний, О.Г. Шпикуляк, Ю.В. Яковець та інші. Але власне специфіка науково-інноваційної діяльності науково-дослідних установ аграрної сфери та формування високого інноваційного потенціалу потребує додаткового висвітлення.

Для аграрної науки на сьогоднішній день злободенними є питання конкурентоспроможності власних наукових розробок, формування дієвого механізму доведення розробок до стану інновацій та реалізації інновацій, що дасть можливість отримати додаткові джерела фінансування подальших наукових досліджень. У цьому контексті питання підвищення ефективності використання створюваних наукових розробок, визначення критеріїв для оцінювання наукових розробок є актуальним.

Постановка завдання. Метою цієї публікації є визначення сутності поняття «інноваційний потенціал інтелектуального продукту», його